

מסורת הש"ס
א. נדה מבב (עיי"ש).

גרסות

טבעת אין סופו לצאת
בכתי"מ ועוד: טבעת אין
סופו לצאת.
מאי אינה מדברי תורה
אלא מדברי סופרים משפט
זה חסר בכתי"מ. ויש
בכתי"מ: מאי אינה מדברי
תורה וראה רש"י.
עובר במעי אשה טמא יש
בכתי"מ: עובר במעי אשה
טמא מדאורייתא.
גזרו בה טומאה מדרבנן יש
בכתי"מ: גזרו בה רבנן
טומאה ובכתי"מ ועוד: גזרו
בה רבנן טומאה מדרבנן.
טרידא יש בכתי"מ: טרידא
בנפשא.

ושואלים: והא [והר"] עובר הבלוע במעי אמו וחיה (מילדת) שנגעה בו במעי אמו, שכשתי טבעות בלועות דמו [נחשבים]. וקא מטמא לה [ובכל זאת מטמא] העובר את החיה, כפי ששינו במשנתנו! אמר רבה: שאני [שונה] עובר, שאינו נחשב כבלוע הואיל וסופו לצאת. אמר רבא בתמיהה: וכי עובר סופו לצאת, וטבעת טמאה שבלע אדם אין סופו לצאת ממעיו? ומדוע לא טמא את הטבעת הטהורה? אלא אמר רבא: פומבדיתאי ידעי טעמא דהא מילתא [חכמי פומבדיתא יודעים טעם דבר זה] ששינו במשנתנו, ומנו [ומי הוא]? רב יוסף. שאמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל: טומאה זו של החיה אינה מדברי תורה, אלא מדברי סופרים (חכמים). ושואלים: מאי [מה] פירוש אינה מדברי תורה אלא מדברי סופרים? מה פשר ההדגשה "אינה מדברי תורה"? ומשיבים: דלא תימא [שלא תאמר] שמשנה זו היא דווקא אליבא [לפי שיטת] ר' עקיבא שאמר: עובר במעי אשה טמא, אלא אפילו לדעת ר' ישמעאל שאמר: עובר במעי אשה טהור – גזרו בה, בחיה, טומאה מדרבנן [מדברי סופרים]. ושואלים: מאי טעמא [מה טעם] הדבר? אמר רב הושעיא: גזירה שמה יוציא הולד

המת את ראשו חוץ לפרוודור הרחם, שאז הוא נחשב כילוד ומטמא, והחיה לא תרגיש בדבר, ותהא סבורה שהיא טהורה. ושואלים: אי הכי [אם כן]. על האשה נמי [גם כן] יגזרו טומאה! ומשיבים: אשה מרגשת בעצמה אם יצא ראש העובר חוץ לפרוודור. ושואלים: אם כן, מדוע לגזור טומאה על החיה? ותימא [ונשתאמר] לה היולדת לחיה מתי יצא ראשו! ומשיבים: טרידא [היולדת טרודה] בכאביה, ואינה פנויה להזהיר את החיה שלא תגע.

מחמת אדם, משום דבית הסתרים אדם לא מטמא. אטו אם נכנס אדם לאהל המת וכלים או אוכלין בקומטו, הכי נמי דטהורים? דאף על גב דבית הסתרים לאו בת מקבלי טומאה נינהו, מכל מקום לא הוי כצמיד פתיל דמציל באהל המת. הרי טיט דלאו בני קבולי טומאה נינהו, ואוכלין שגיבולן בטיט והכניסם לאהל המת – טמאים! ומה שפירש נמי, דאין טומאת משא אלא למי שטומאה באה ממנו. הרי מדרס הזב דמטמא במשא! והכי נמי טבעת שנגעה במת, כיון דהויא כחלל – לטמא במשא, דלטמא במשא לא מהני בית הסתרים, כדפירש בקונטרס! ובפרק "יוצא דופן" (נדה מבב) נמי אמרינן: נבלה בקומטו – טמא, נהי דבמגע לא מטמא, במשא מיהא מטמא. לכך נראה, דטעמא דמתניתין – משום דבלוע הוא. ומכל מקום אשמעינן רבה בשני טבעות, דמתניתין לא אשמעינן ליה, דהא דאף על גב דטומאה בלועה לא מטמאה – היינו טהרה בעלמא, אבל טהרה הבלועה – מיטמאה. וכן הא דטהרה הבלועה לא מיטמאה – היינו מטומאה דעלמא, ולא מטומאה הבלועה עמה. ואין לתמוה: כיון דבה לאשמועינן כאן בשתי טבעות, מאי "כשם"? דהכי פירושו: כשם שטומאה בלועה אינה מטמאה את האדם הבלועה, אף על פי שנגעה בו – כך אינה מטמאה טהרה שאצלה. ואם תאמר: מנא לה לרבה הא דטהרה בלועה לא מיטמאה מטומאה שאצלה? הא לא אתי מקל וחומר דצמיד פתיל! ויש לומר: דכולה מלתא דריש רבא מן "האוכל את נבלתה", מי לא עסקינן דאכל סמוך לשקיעת החמה? וקאמר רחמנא דטהור אפילו לאכול בתרומה, ונוגעת בטומאה שבמעיה, ואסור לטמאה. ואם תאמר, שתי טבעות נמי תנינא: בלע טבעת טמאה – טובל ואוכל בתרומה! ויש לומר: דהתם צריך הזיה שלישי ושביעי, וכשבא לאכול תרומה – כבר יש שבעה ימים שנבלעה, והרי היא מסתמא כבר סמוך לנקב, וכשבולע תרומה אינה נוגעת בטבעת עד שתבא אצלה סמוך לנקב, ואז היא כבר מעוכלת.

והרי חיה ועובר דכשתי טבעות דמו – מה שפירש בקונטרס: אלמא דטומאה בלועה מטמאה. וטעמא דאשה טהורה – משום בית הסתרים. וכן פירש בסמוך גבי "לא תימא מתניתין רבי עקיבא היא". וקשה: נהי דמגע בית הסתרים לא מטמא, במשא מטמא! אלא צריך לומר כדפירשנו, דאשה טהורה משום טומאה בלועה היא, וחיה היא כשתי טבעות.

גזירה שמה יוציא ולד ראשו וכו' – פירש בקונטרס: משום דהרי הוא כילוד. משמע דדוקא נקט ראשו. וכן משמע בפרק "יוצא דופן" (נדה מבב) גבי יולדת מטמאה בפנים כבחוף, דקאמר: כגון שהוציא ולד ראשו חוץ לפרוודור כדרכי אושעיא כו', משמע דרבי אושעיא נקט דוקא ראשו. ותימא: דאמאי נקט ראשו? אפילו הוציא ידו חוץ לפרוודור נמי נטמאה החיה שנגעה בו או הסיטה, דתו לאו טומאה בלועה היא? ויש לומר: דגזירת הכתוב היא, דעד שיהא כילוד לא מטמאה, כדדריש מ"על פני השדה". והשתא ניחא הא דצריך רבי ישמעאל למדרש טעמא מקרא, דטעמיה פשוט – דטומאה בלועה היא! אלא משום דלא מטמא בהוציא ידו עד שיהא כילוד. ורבי עקיבא נמי לא פליג אלא בהוציא את ידו. וכן משמע, דלא תימא אליבא דרבי עקיבא משמע, דכרבי עקיבא אתיא מתניתין בפשיטות, דטמאה החיה מדברי סופרים, דגזרינן כולו במעי אשה אטו הוציא ידו. אבל אי רבי עקיבא מטמא עובר במעי אמו, אפילו לא יצא לחוף כלל, היכי מתוקמא מתניתא אליביה, דחיה טמאה ואשה טהורה?

עיונים

והא עובר וחיה וכו' וקא מטמא לה עובר לחיה לפירוש רש"י, הקושה היא ממה שחיה טמאה במגעה למרות שהאשה טהורה, ואם כן אין זה אלא משום מגע בית הסתרים, שהחיה נגעה בעובר בידה, שהיא גלויה, והאשה – במגע בית הסתרים שלה. שאם מקרא כעין זה הוא טומאה בלועה – לא היה צריך להיות הברל ביניהן. ואילו לפירוש התוספות ועוד (ראה בעמוד הקודם), מכאן רואים שלמרות שהאשה טהורה משום בלוע, החיה שנגעה בו במקום בליעה – נטמאת. **אלא אמר רבא** רבא אינו חולק על עצם דינו של רבה בענין שתי טבעות, אלא מציע תירוץ אחר ליישב את הסתירה לדבריו ממשנתנו. לדבריו, העובר אכן נחשב בלוע, למרות שסופו לצאת. ואם כן, מעיקר הדין צריכה היתה החיה שנגעה בו להיות טהורה, אלא גזרו חכמים שיטמא העובר את החיה (ראה תפארת יעקב).

דלא תימא אליבא דר' עקיבא דאמר עובר במעי אשה טמא שיכולים היינו לומר שמה ששינוי שהחיה טמאה הוא כדעת ר' עקיבא, שהוא סבור שטומאה בלועה מטמאה, ומה שהאשה טהורה הוא משום מגע בית הסתרים (רש"י). ולהסבר האחר בראשונים, יכולים היינו לומר שר' עקיבא מטהר את האשה בגלל דין טומאה בלועה, אבל את החיה טימא משום שהוא כשתי טבעות בלועות יחד. או שטעם הדבר שהאשה טהורה הוא משום שעובר נחשב ירך אמו, ואינו נחשב כבלוע בה, ואילו החיה טמאה מגזירת הכתוב "מת בנפש" (רמב"ן). אבל ראה תוס' ד"ה גזירה שכתבו כי גם לדעת ר' עקיבא אין דרך להסביר את המשנה אלא משום גזירת חכמים.

שמה יוציא ולד ראשו חוץ לפרוודור הפרוודור הוא התעלה דרכה יוצא הוולד מן הרחם, ולפי הגמרא במסכת נדה (מבב), כשיוצא הראש חוץ לפרוודור עדיין לא יצא ראשו חוץ לגופה (אלא הוא נמצא ב"בית החיצון"), ובשלב זה, למרות שהוולד נחשב כילוד, המיילדת אינה יכולה לראות אותו, ולדעת היכן בדיוק הוא נמצא, ויש חשש

והא עובר וחיה – דקמי מתניתין: הסיה טמאה שצעה, והאשה טהורה. וקמטמי לה עובר לחיה – שמע מינה דטעמא דאשה טהורה – משום מגע צית הסתרים הוא, ולא משום זלועו! טבעת אין סופה [שונה] עובר, שאינו נחשב כבלוע הואיל וסופו לצאת. אמר רבא בתמיהה: וכי עובר סופו לצאת, וטבעת טמאה שבלע אדם אין סופו לצאת ממעיו? ומדוע לא טמא את הטבעת הטהורה? אלא אמר רבא: פומבדיתאי ידעי טעמא דהא מילתא [חכמי פומבדיתא יודעים טעם דבר זה] ששינו במשנתנו, ומנו [ומי הוא]? רב יוסף. שאמר רב יוסף אמר רב יהודה אמר שמואל: טומאה זו של החיה אינה מדברי תורה, אלא מדברי סופרים (חכמים). ושואלים: מאי [מה] פירוש אינה מדברי תורה אלא מדברי סופרים? מה פשר ההדגשה "אינה מדברי תורה"? ומשיבים: דלא תימא [שלא תאמר] שמשנה זו היא דווקא אליבא [לפי שיטת] ר' עקיבא שאמר: עובר במעי אשה טמא, אלא אפילו לדעת ר' ישמעאל שאמר: עובר במעי אשה טהור – גזרו בה טומאה מדרבנן. מאי טעמא? **אמר רב הושעיא: גזירה שמה יוציא ולד ראשו חוץ לפרוודור.** – אי הכי, אשה נמי! – אשה מרגשת בעצמה. – ותימא לה לחיה! – טרידא.

תוספות

אף על פי שהוא אב הטומאה – אין לו טומאת משא. וטבעת טהורה נמי לא מטמאה מחמת אדם, טעמא נמי – משום דבית הסתרים דאדם לא מטמא. אבל בשתי טבעות דלא שייך בהו בית הסתרים – הוה אמינא במסותרים בתוכו ליטמו, קא משמע לן דטעמא דמתניתין משום בלוע הוא, וחבירו נמי לא מטמא. וקשה לפירושו: דטבעת שנגעה במת הרי הוא כחלל, וטומאתה בוקעת ועולה, ואפילו רצוצה תחת אבנים, שלא מטמא את האדם מכח בית הסתרים! ומה שפירש, דטבעת טהורה לא מטמאה את האדם, הרי טיט דלאו בני קבולי טומאה נינהו, ואוכלין שגיבולן בטיט והכניסם לאהל המת – טמאים! ומה שפירש נמי, דאין טומאת משא אלא למי שטומאה באה ממנו. הרי מדרס הזב דמטמא במשא! והכי נמי טבעת שנגעה במת, כיון דהויא כחלל – לטמא במשא, דלטמא במשא לא מהני בית הסתרים, כדפירש בקונטרס! ובפרק "יוצא דופן" (נדה מבב) נמי אמרינן: נבלה בקומטו – טמא, נהי דבמגע לא מטמא, במשא מיהא מטמא. לכך נראה, דטעמא דמתניתין – משום דבלוע הוא. ומכל מקום אשמעינן רבה בשני טבעות, דמתניתין לא אשמעינן ליה, דהא דאף על גב דטומאה בלועה לא מטמאה – היינו טהרה בעלמא, אבל טהרה הבלועה – מיטמאה. וכן הא דטהרה הבלועה לא מיטמאה – היינו מטומאה דעלמא, ולא מטומאה הבלועה עמה. ואין לתמוה: כיון דבה לאשמועינן כאן בשתי טבעות, מאי "כשם"? דהכי פירושו: כשם שטומאה בלועה אינה מטמאה את האדם הבלועה, אף על פי שנגעה בו – כך אינה מטמאה טהרה שאצלה. ואם תאמר: מנא לה לרבה הא דטהרה בלועה לא מיטמאה מטומאה שאצלה? הא לא אתי מקל וחומר דצמיד פתיל! ויש לומר: דכולה מלתא דריש רבא מן "האוכל את נבלתה", מי לא עסקינן דאכל סמוך לשקיעת החמה? וקאמר רחמנא דטהור אפילו לאכול בתרומה, ונוגעת בטומאה שבמעיה, ואסור לטמאה. ואם תאמר, שתי טבעות נמי תנינא: בלע טבעת טמאה – טובל ואוכל בתרומה! ויש לומר: דהתם צריך הזיה שלישי ושביעי, וכשבא לאכול תרומה – כבר יש שבעה ימים שנבלעה, והרי היא מסתמא כבר סמוך לנקב, וכשבולע תרומה אינה נוגעת בטבעת עד שתבא אצלה סמוך לנקב, ואז היא כבר מעוכלת.

והרי חיה ועובר דכשתי טבעות דמו – מה שפירש בקונטרס: אלמא דטומאה בלועה מטמאה. וטעמא דאשה טהורה – משום בית הסתרים. וכן פירש בסמוך גבי "לא תימא מתניתין רבי עקיבא היא". וקשה: נהי דמגע בית הסתרים לא מטמא, במשא מטמא! אלא צריך לומר כדפירשנו, דאשה טהורה משום טומאה בלועה היא, וחיה היא כשתי טבעות.

גזירה שמה יוציא ולד ראשו וכו' – פירש בקונטרס: משום דהרי הוא כילוד. משמע דדוקא נקט ראשו. וכן משמע בפרק "יוצא דופן" (נדה מבב) גבי יולדת מטמאה בפנים כבחוף, דקאמר: כגון שהוציא ולד ראשו חוץ לפרוודור כדרכי אושעיא כו', משמע דרבי אושעיא נקט דוקא ראשו. ותימא: דאמאי נקט ראשו? אפילו הוציא ידו חוץ לפרוודור נמי נטמאה החיה שנגעה בו או הסיטה, דתו לאו טומאה בלועה היא? ויש לומר: דגזירת הכתוב היא, דעד שיהא כילוד לא מטמאה, כדדריש מ"על פני השדה". והשתא ניחא הא דצריך רבי ישמעאל למדרש טעמא מקרא, דטעמיה פשוט – דטומאה בלועה היא! אלא משום דלא מטמא בהוציא ידו עד שיהא כילוד. ורבי עקיבא נמי לא פליג אלא בהוציא את ידו. וכן משמע, דלא תימא אליבא דרבי עקיבא משמע, דכרבי עקיבא אתיא מתניתין בפשיטות, דטמאה החיה מדברי סופרים, דגזרינן כולו במעי אשה אטו הוציא ידו. אבל אי רבי עקיבא מטמא עובר במעי אמו, אפילו לא יצא לחוף כלל, היכי מתוקמא מתניתא אליביה, דחיה טמאה ואשה טהורה?

סביר לטעות בענין זה. והוסיף רש"י כי בדין בהמה המקשה (לעיל עב), שינוי שהרועה טהור, מפני שפתח הרחם של הבהמה גלוי, ואין חשש לטעות של הרועה. ויש שהבינו כי הפרוודור כולל כל מה שחוץ לרחם, ויציאה מן הפרוודור עניינה שראש הוולד בחוף. ולפי זה, העושה את הוולד כילוד הוא היציאה חוץ לגוף האשה. אלא שעל כל פנים, כיון שירכיה של האשה מכסות את מקום הלידה (ראה לעיל סחא) – יש לחשוש שלא תבחין בראשו (ר"ש משאנץ, תפא"י).

והכתבו ראשונים כי מה שנאמר שמה יוציא ראשו אינו דווקא, אלא הוא הדין אם יוציא ידו, שהרי במקרה זה שוב אין הטומאה בלועה (ראה רשבי"א). אבל התוס' כתבו כי הוזכר כאן דווקא ראשו, מפני שגזירת הכתוב היא שקודם שייחשב כילוד הריהו נחשב כבלוע, ואם הוציא את ידו אינה מטמאה, ורק כשהוציא ראשו הריהו נחשב כילוד. והוא טעם הדבר שהוצרך ר' ישמעאל ללמוד דין זה מ"על פני השדה" – לטהר את היד שהוציא, שהרי לכאורה גם ללא כתוב זה אין העובר מטמא, משום שהוא טומאה בלועה. ומצד אחר, כתבו ראשונים אחרים כי עובר הוצרך כתוב מיוחד לטהרו במעי אמו, מפני שבשונה מטומאה בלועה במעיו של אדם, שהיא עוברת עיכול, עובר סופו לצאת (ראה רשבי"א).

אי הכי אשה נמי כלומר, כל אשה שילדה ולד מת – תהא טמאה למפרע בטומאת מת כבר משעה שהחלה ללדת, ולא רק משעה שיצא הוולד, שמה יצא הוולד ולא הרגישה בדבר!

אורה ההלכה

עובר במעי אשה טמא עובר מת שבמעי האשה טמא. אף על פי שעדיין לא יצא כר' עקיבא. (רמב"ם ספר טהרה הלכות טומאת מת פכ"ה ה"ח).

על פני השדה – משמע גלוי. להוציא עובר – שהוא טמון. גולל – כיסוי הארון של מת. דופק – שנותנין נלדו. ורבי ישמעאל סבר גולל ודופק הלכתא היא – וכי אתא קרא להוליל עובר. ורבי עקיבא סבר עובר במעי אשה טמא – וכי אתא קרא לגולל ודופק, וקסני: לאו הלכתא היא. מדאורייתא מנא ליה – דטמא, ולא מטרי ליה ממשמעותיה ד"על פני השדה", ואפילו לא מייחרי? במת בנפש – מת שהוא בתוך נפש האחרת. רביעית הלוג – דס מי האדם תלויין בו, שזכך הוא מתקיים. אף רביעית דם הבא משני מתים – הלכך, האי קרא דכתיב ציה מד נפש – לאו לרביעית דס אתא. נפשות – משמע שמים. מת – דנר שמיטה צאה על ידו, דהיינו רביעית.

משנה הבשר טהור – שאין בהמה מקבלת טומאה מחיים. הבשר מגע נבלה – נטר העובר מגע אבר מן החי, שהוא מטמא כנבלה, כ"העור והרטוב" (חולין קכטג). אי נמי, אס ילא עובר מת – נבלה גמורה היא האבר, מאחר שלא טהרנו שחיטת אמו. מגע טרפה שחוטה – שהשחיטה, אף על פי שאינה מתרת האבר נאכלה – מטהרנו מידי נבלה. והיא כטרפה שחוטה, שאינה מטמאה מן החיה כדמפרש ואיל, אלא מדרגת נמוקשין.

תוספות

גולל ודופק – מפורש בפרק קמא דכתובות (ד,ב ד"ה עד). **שתי נפשות ושעור אחד** – רבי ישמעאל סבר דיש אם למסורת, ו"נפשתי" כתיב, כדאמר בסנהדרין בפרק קמא (ד,א). וקשה: דתרי קראי ברביעית דם למה לי, "במת בנפש" ו"נפשתי"?

הוציא עובר את ידו וחתכה ואחר כך שחט את אמו הבשר טהור – דעובר שבפנים, אפילו מת – חשיב כחי, דהא קא מהני ליה שחיטת אמו להתירו אף באכילה.

וחכמים אומרים מגע טרפה שחוטה – בשחיטה עושה ניפול פליגי, כדאמר בגמרא. וקודם שחיטה, לכולי עלמא אדם שנוגע באבר שבחוץ – טהור. דאי מחיים מטמא, היכי הוה מהני שחיטה לרבנן להפקיע הטומאה לטהרות? ולעיל [ע,ב] דקתני: הושיט רועה את ידו ונגע בו טהור – לאו דוקא לפי שהוא בפנים, דאפילו הוציא עובר ידו לחוץ ונגע בו הרועה טהור. אלא להודיעך כחו דרבי יוסי הגלילי, דאפילו הכי בטמאה טמא. אי נמי, מודו רבנן בהוציא ידו לחוץ ונגע בו דבטמאה טמא. דלענין מה שבפנים הוא דמקשינן טמאה לטהרה, ולא לענין מה שבחוץ.

באכילה, מכל מקום הועילה לטהרו מטומאת נבילה, ודין בשר העובר שנגע בה כדן מגע טרפה שחוטה, שאסורה באכילה, אבל טהורה מטומאת נבילה.

עיונים

גולל ודופק רשי ועוד פירושו שגולל הוא כיסוי ארון המת (כשהוא טמון בקרקע), דופק – הדופן של הארון, שעליה מונח הגולל. וכיוצא בזה פירש הרמב"ם (אהלות פ"ב מ"ד) שדפנות הקבר הם הקרויים דופקים, מפני שהם "דוחקים" את המת. ותקרת הקבר נקראה "גולל" מפני שהיתה עשויה בזמן חכמים מאבן שמוגלגלים אותה על פי הקבר. ואילו רבינו תם (תוס' כתובות ד,ב) הקשה על שיטתם שהן הגולל והן הדופק טמונים בקרקע ממה שנאמר כאן שגולל ודופק הם על פני השדה, ולכן פירש שגולל הוא מצבה שמונחים על הקבר, והדופק – אבנים שהמצבה נשענת ("דופקת") עליהן. **איזהו נפש של אדם שמשמאה הוא אומר** זו רביעית דם רשי פירש: שרביעית הלוג דם – חיי האדם תלויים בה, שבכך הוא מתקיים. ובתוספתא (אהלות פ"ג ב) נתן אבא שאלו טעם לשיעור זה – שרביעית היא תחילת דמו של קטן, שכל עובר בתחילת ברייתו יש בו רביעית דם (ר"ש משאנן אהלות פ"ב מ"ב ועוד). **והוציא עובר את ידו** כפי ששינו בתחילת הפרק (סח,א) יד זו נאסרה משום "בשר בשדה לא תאכלו" (שמות כב, ל), שכיון שיצא בשר חוץ למחיצה המתרת אותו, ובאן חוץ למעי אמו שהוא יתיר בשחיטתה – נאסר באכילה, ואין שחיטתה מועילה לו. ובאן דנה המשנה עד כמה נחשבת היד כמחוברת לגוף העובר, כפי שהדבר בא לידי ביטוי בדיני טומאה וטהרה.

הבשר טהור כלומר, למרות שהיד עצמה טמאה, כדן אבר מן החי, או כדן נבילה (ראה להלן), העובר שנוגע בה אינו נטמא, מפני שבעל חיים אינו מקבל טומאה בחייו, וכל עוד לא נשחטה הבהמה, והוכשרה לקבל טומאה כדן אוכלים – לא היא ולא העובר שבמעינה מקבלים טומאה. והעירו בתוס' שאפילו היה העובר מת – דינו לענין זה כחי, מפני שהוא נחשב אחד מאבריה של אמו, ושחיטת אמו מתירה אותו לאכילה. **הבשר מגע נבלה** באופן אחד הסביר רשי שהיד שהוציא העובר נחשבת כאבר (שנחתך) מן החי, שכמבואר להלן (קכח,ב) מטמא טומאה חמורה, במגע ובמשא, כפי שמשמאת נבילה. ונמצא שבשר העובר שנגע בה הוא ראשון לטומאה, כדן בשר שנגע בנבילה, אף שאין מדובר בנבילה ממש. ובאופן אחר הסביר, שהכוונה היא לנבילה ממש. ומדובר בעובר שהוציא את ידו קודם ששחטו את האם, והוא נמצא (כך גרסו אחרונים) מת במעייה. שאף שהעובר עצמו הותר בשחיטת האם, כחלק מגופה, וגם נטהר מטומאת נבילה, מכל מקום היד שהוציא לא הותרה בשחיטתה, ויש לה איפוא, דין נבילה, ולבשר העובר הנוגע בה – דין מגע נבילה. וכבר העירו המפרשים כי פירושים אלו תלויים במחלוקת אמוראים להלן עד,א בפירוש משנתנו (ר' עקיבא איגר, הגהות מהרי"ב

ומבררים: מאי [מהו] שאמר ר' ישמעאל, ומאי [ומהו] שאמר ר' עקיבא? ומשיבים, דתניא [ששנויה ברייתא]: נאמר בפרשת טומאת המת "וכל אשר יגע על פני השדה בחלל חרב וכו' יטמא שבעת ימים" (במדבר יט, טז), והביטוי "על פני השדה", שמשמעו מקום גלוי – בא להוציא עובר מת במעי אשה, לומר שאינו מטמא, אלו דברי ר' ישמעאל. ר' עקיבא אומר: מה שנאמר "על פני השדה" בא לרבות גולל (כיסוי הקבר) ודופק (דופן הקבר שעליה נסמך הגולל), לומר שהם מטמאים. ומעירים: ולדעת ר' ישמעאל, גולל ודופק שמשמאים – הלכתא גמירי לה [הלכה למשה מסיני] לומד הוא אותה, ולא מן הכתוב. ושואלים: ור' עקיבא שאמר שזכר במעי אשה טמא מדאורייתא [מן התורה], מנא ליה [מנין לו]? היכן בתורה נלמד הדבר? אמר ר' אושעיא, אמר קרא [הכתוב]: "כל הנוגע במת בנפש האדם" (שם יג), איזהו מת שנמצא בנפש (בתוכו) של אדם? הוי אומר זה עובר שבמעי אשה. ומן הצד השני, ור' ישמעאל מה הוא משיב לכך? לשיטתו האי מובעני ליה [דבר זה נצרך לו] לענין רביעית הלוג של דם הבאה מן המת, לומר שהיא מטמאה באוהל כמת, שנאמר: "הנוגע במת בנפש האדם", איזהו נפש של אדם שמשמא? הוי אומר זו רביעית דם, כפי שנאמר "כי הדם הוא הנפש" (דברים יב, כג), ורביעית דם הנפש מתקיים הדבר. ור' עקיבא, שאינו למד דין זה מכאן, הולך לטעמיה [לשטמו]. לשיטתו, שאמר: אף רביעית דם הבא משני מתים מטמא באהל. דתניא [ששנויה ברייתא], ר' עקיבא אומר: מנין לרביעית דם הבאה משני מתים שמשמאה באהל? שנאמר באיסור הטומאה לכהן גדול: "ועל כל נפשות מת לא יבא" (ויקרא כא, יא), והשינוי מלשון רבים ושיעור אחד של נפש המת (רביעית דם), שמשמא באוהל, וכל שכן ברביעית הבאה ממת אחד, ולכן לא הוצרך לפסוק של ר' ישמעאל.

ב משנה בהמה המקשה לילד, והוציא עובר את ידו, וחתכה, ואחר כך שחט את אמו – הפשוט מגע טרפה שחוטה. **מאיר, ונחכמים אומרים:** מגע טרפה שחוטה. **ב משנה** בהמה המקשה לילד, והוציא העובר את ידו, וחתכה הרועה, ואחר כך שחט את אמו, למרות שהאבר שנחתך מטמא, שלא הותר בשחיטת הבהמה – הבשר של העובר כולו שהיה מחובר ליד טהור, מפני שבעל חיים אינו מקבל טומאה בחייו. אבל אם שחט את אמו ואחר כך חתכה את היד, הרי הבשר של העובר כולו שנגע בה טמא איפוא במגע נבלה, אלו דברי ר' מאיר, שלדעתו יש ליד דין נבילה, שלא נטהרה בשחיטת האם. ו**חכמים אומרים:** שחיטת הבהמה, למרות שלא הועילה לאבר שיצא להחירו

משני מתים שמשמאה באהל? שנאמר באיסור הטומאה לכהן גדול: "ועל כל נפשות מת לא יבא" (ויקרא כא, יא), והשינוי מלשון רבים ושיעור אחד של נפש המת (רביעית דם), שמשמא באוהל, וכל שכן ברביעית הבאה ממת אחד, ולכן לא הוצרך לפסוק של ר' ישמעאל. **ב משנה** בהמה המקשה לילד, והוציא העובר את ידו, וחתכה הרועה, ואחר כך שחט את אמו, למרות שהאבר שנחתך מטמא, שלא הותר בשחיטת הבהמה – הבשר של העובר כולו שהיה מחובר ליד טהור, מפני שבעל חיים אינו מקבל טומאה בחייו. אבל אם שחט את אמו ואחר כך חתכה את היד, הרי הבשר של העובר כולו שנגע בה טמא איפוא במגע נבלה, אלו דברי ר' מאיר, שלדעתו יש ליד דין נבילה, שלא נטהרה בשחיטת האם. ו**חכמים אומרים:** שחיטת הבהמה, למרות שלא הועילה לאבר שיצא להחירו

רש"י (רשב"א). והעירו בתוס', כי לפי הסבר הגמרא, טעמו של ר' מאיר שהיד שהוציא העובר נחשבת אבר מן החי (או נבילה), הוא מפני שהוא סבור ש"שחיטה עושה ניפול" – ששחיטת האם גורמת לאבר להיחשב כנפול קודם השחיטה (ולדעת חכמים שחיטה אינה עושה ניפול). ולפי טעם זה נמצא כי כל עוד לא נשחטה האם – אין האבר נחשב כנפול, ואינו מטמא את הנוגע בו. **הבשר מגע נבלה** כאן פירש רשי – בשר העובר. אבל לעיל (סח,ב) פירש: בשר העובר ובשר הבהמה, ששניהם נגעו באבר (וראה בצ"ח שדן בדבר באירכות). **מגע טרפה שחוטה** לדעת חכמים, היד שהוציא העובר אינה נחשבת כחתיכה מגופו, ואין לה דין אבר מן החי. אלא שעל כל פנים הריהי אסורה באכילה כדן בשר שיצא חוץ למחיצתו, שנאמר "ובשר בשדה טריפה לא תאכלו" (שמות כב, ל), ולא הועילה לה שחיטת האם להתירה. ואולם, כיון שהיד עדיין מחוברת לעובר – מועילה לה שחיטת האם להצאימה מטומאת נבילה, כדרך ששחיטת טריפה מטהרת אותה מטומאת נבילה, למרות שהיא אסורה באכילה. ולכן יש עליה רק טומאה שגורה חכמים על טריפה שנשחטה, שהיא מטמאת בשר קדישם שנגע בה, אבל אינה מטמאת תרומה ולא חולין.

אורה ההלכה

גולל ודופק המעמיד כלים או אבנים וכיוצא בהם בצידו המת וכיסה עליו מלמעלה בכלים או באבנים וכיוצא בהם: הכיסוי המוטל מלמעלה נקרא גולל, והצדדים שהוא נשען עליהם נקראים דופק, ושניהם, הגולל והדופק – מטמאים במגע ובאהל קבר, אבל לא במשא. וטומאתם מדברי סופרים. שהפסוק שהביא ר' עקיבא אינו אלא אסמכתא (כס"מ). ועין ראב"ד (רמב"ם ספר טהרה הלכות טומאת מת פ"ב ה"ט).

רביעית דם הבאה משני מתים רביעית דם הבאה משני מתים – טהורה, עד שתהיה כל הרביעית ממת אחד. כדעת חכמים החולקים על ר' עקיבא במסכת אהלות פ"ב מ"ו. (רמב"ם שם פ"ד ה"א).

בהמה המקשה לילד וכו' בהמה המקשה לילד, והוציא העובר את ידו וחתכה ואחר כך שחט את אמו – האבר שנחתך נבילה, ושאר בשר העובר טהור. שחט את אמו ואחר כך חתכה – דין האבר כטרפה שנשחטה, ושאר בשר העובר מגע טריפה שחוטה, שהיא מטמאה את הקודש אבל לא את התרומה. כחכמים. (רמב"ם הלכות שאר אבות הטומאות פ"ב ה"ט).

מסורת הש"ס
ב. ספרי במדבר יט, טז.
ג. סנהדרין ד,א. נזיר לח,א.
ויעין נזיר מט,ב. נגב, תוי"כ ויקרא כא, יא. וראה עוד ירושלמי ברכות פ"א ה"א. ילק"ש תורה תקכט. תרלא. תשסא.

ד. (בשינוי) חולין טח,א-ב. תוספתא חולין פ"ד ג.
ה. (בשינוי) חולין טח,א-ב. עד,ב. תוספתא חולין פ"ד ג.

גרסות

טמא מדאורייתא מנא ליה בכתי"מ ועוד: **דטמא מדאורייתא מנא לן.**

איזהו מת שבנפש של אדם בכתי"מ ועוד: איזהו מת [הוא] בנפשו של אדם.

לרביעית דם הבאה מן המת שמשמאה בכתי"מ ועוד: **לרביעית דם הבאה מן המת ויש בכתי"מ:**

לרביעית דם הבאה מן המת שמשמא באהל.

בנפש האדם איזהו נפש של אדם שמשמאה בכתי"מ ועוד: **בנפש האדם איזהו נפשו של אדם שמשמאה ויש בכתי"מ:**

בנפש האדם אשר ימות איזהו נפשו של אדם שהיא חשובה כמת.

ורבי עקיבא לטעמיה דאמר – דתניא מנין לרביעית בכתי"מ: ור' עקיבא לטעמיה דאמר מנין לרביעית.

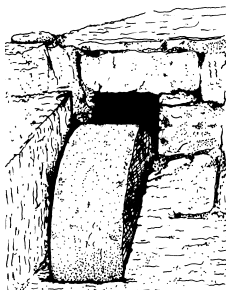
רביעית דם הבאה משני מתים מטמאה יש בכתי"מ: רביעית דם הבא משני מתים מטמאה.

שתי נפשות יש בכתי"מ: אמרה תורה שתי נפשות ושעור אחד יש כתי"מ שנוסף בו: **ורבנן נפשת כתיב וראה סנהדרין ד,א.**

בהמה המקשה לילד יש בכתי"מ ובדפ"מ של המשנה: בהמה שהיא מקשה לילד. **והוציא עובר בכתי"מ:** הוציא עובר.

החיים

גולל

אבן גולל לקבר בית הורדוס בירושלים, מסוף ימי בית שני

הגולל היה אבן גדולה שאותה גללו אל פי הקבר לסותמו. במערות קבורה חשובות היתה אבן זו כעין גלגל אבן גדול, שאפשר להזיזו בכל עת שרוצים להיכנס למערה.

מסורת הש"ס

- א. תוי"כ ויקרא יא, לא (בשנינו).
- ב. פסחים פה, א. חולין קכטא (ועיי"ש). נדה מא, ב. מב, ב.
- ג. כלים פכ"ז מ"י.

גרסות

מה מצינו בטרפה... אם טיהרה שחיטת טרפה אותה דבר שגופה יש בכתי"י: מה מצינו בהמה... אם טיהרה שחיטת טרפה דבר שגופה... אף שחיטת בהמה יש בכתי"י ובדפוי"י של המשנה: אף שחיטת בהמה.

דבר שגופה... דבר שאינו גופה יש בכתי"י וכן בדפוי"י של המשנה: דבר שהוא גופה... דבר שאינו גופה. תטהר את האבר יש בכתי"י וכן בדפוי"י של המשנה: תטהר את העובר וכן נמצא בגמרא להלן עג, א, ורש"י הגיה כלפינו, ראה רע"ב.

מנין לטרפה שחיטתה מטהרתה בחלק מכתה"י: ומנין לטרפה שחיטתה מטהרתה וכן גרס רש"י, וכן הגיה הבי"ח.

אף טרפה אסורה באכילה בכתי"י וכן בדפוי"י של המשנה: וטרפה אסורה באכילה וכן בתוי"כ, וכן הגיה הבי"ח.

לא תטהרנה שחיטה בכתי"י ועוד: לא תטהרנה שחיטתה וכן בתוי"כ.

לא אם אמרת יש בכתי"י וכן בדפוי"י של המשנה: אמרו לו לא אם אמרת.

שכן אין במינה שחיטה... שיש במינה שחיטה... שאין במינו יש בכתי"י וכן בדפוי"י של המשנה: שכן אין למינה שחיטה... שיש למינה שחיטה... שאין למינו שחיטה...

אמאי טומאת בית הסתרים היא וטומאת בית הסתרים לא מטמא בכתי"י ועוד: אמאי טומאת בית הסתרים לא מטמא.

רבי מאיר לטעמיה יש בכתי"י: רבי מאיר לטעמיה דאמר טומאת בית הסתרים מטמא ויש בכתי"י: רבי מאיר לטעמיה ורבנן לאו לטעמיהו וראה רמב"ן.

מה מצינו בבהמה טרפה שחיטתה מטהרתה מטומאת נבילה, למרות שהיא אסורה באכילה — אף שחיטת בהמה תטהר את האבר של העובר שבמעיה, למרות שהוא אסור באכילה. אמר להם ר' מאיר: לא, אם טיהרה שחיטת טרפה אותה, משום שהוא דבר שהוא גופה, וכי תטהר את האבר של העובר, שהוא דבר שאינו גופה? ושואלים: מנין לטרפה שחיטתה מטהרתה מלמא כנבילה? והרי בהמה טמאה אסורה באכילה, ואף בהמה טהורה שהיא טרפה אסורה באכילה, ואם כן נאמר: מה בהמה טמאה — אין שחיטתה מטהרתה, אף טרפה — לא תטהרנה שחיטה! ורוחים: לא, אם אמרת בבהמה טמאה שלא היתה לה מעולם שעת הכושר, להיטהר מטומאתה על ידי שחיטה, תאמר בטרפה שהיתה לה שעת הכושר להיטהר, קודם שנטרפה? וכיון שחלה עליה תורת שחיטה לטהרה — טוב אינה פוקעת ממנה. ורוחים: טול לך מה שהבאת, חזור בך מטענה זו, שכן לפי דבריך, הרי שנולדה טרפה מן הבטן, מנין ששחיטתה מטהרתה? הרי לא היתה לה שעת הכושר כלל! אלא צריך לומר כך: לא, אם אמרת בבהמה טמאה שאין שחיטתה מטהרתה — שכן אין במינה כלל שחיטה, שדין שחיטה נאמר רק בבקר וצאן, להתיירם באכילה ובהקרבנה, ולא בבהמה טמאה, תאמר בטרפה שיש במינה שחיטה? וכיון שכן, יש לומר שלא יצאה מכלל דין שחיטה. ומוסיפים: לפי זה, עובר של פרה בן שמונה חדשים שנולד חי, קודם שנגמרו חדשי הריונו — אין שחיטתו מטהרתו מטומאת נבילה, לפי שאין במינו של בן שמונה שחיטה, שכיון שלא נשלם עיבורו הריהו כירך אמו, ואינו נותר אלא בשחיטת אמו כשהוא במעיה.

מה מצינו בטרפה שחיטתה מטהרתה, אף שחיטת בהמה תטהר את האבר. אמר להם רבי מאיר: לא, אם טיהרה שחיטת טרפה אותה — דבר שגופה, תטהר את האבר — דבר שאינו גופה? מנין לטרפה שחיטתה מטהרתה? בהמה טמאה אסורה באכילה, אף טרפה אסורה באכילה, מה בהמה טמאה אין שחיטתה מטהרתה — אף טרפה לא תטהרנה שחיטה! — לא, אם אמרת בבהמה טמאה, שלא היתה לה שעת הכושר, תאמר בטרפה, שהיתה לה שעת הכושר? — טול לך מה שהבאת, הרי שנולדה טרפה מן הבטן, מנין? — לא, אם אמרת בבהמה טמאה, שפן אין במינה שחיטה, תאמר בטרפה, שיש במינה שחיטה? בן שמונה חי — אין שחיטתו מטהרתו, לפי שאין במינו שחיטה.

א גמרא אמאי? וטומאת בית הסתרים היא, וטומאת בית הסתרים לא מטמא! לימא רבי מאיר לטעמיה, דתנן: שלשה על שלשה שנחלק — טהור מן המדרס, שמונה חדשים שנולד חי, קודם שנגמרו חדשי הריונו — אין שחיטתו מטהרתו מטומאת נבילה, לפי שאין במינו של בן שמונה שחיטה, שכיון שלא נשלם עיבורו הריהו כירך אמו, ואינו נותר אלא בשחיטת אמו כשהוא במעיה.

א גמרא שנינו במשנה, שעובר שהוציא ידו ממעי אמו, ושחט את האם, לדעת ר' מאיר נטמא בשר העובר כולו בגלל חיבורו ליד, שהיא טמאה כנבילה. ושואלים: אמאי [מדוע] יהיה העובר טמא? הלא טומאת בית הסתרים היא, שמגע העובר באבר הוא בחיבור שביניהם, שאינו גלוי לעין, וטומאת בית הסתרים לא מטמא [אינה מטמאה]! לימא [האם נאמר] שר' מאיר הולך לטעמיה [לשחיטתו], שמגע בית הסתרים מטמא? דתנן [ששנינו במשנה]: בגד קטן ששיעורו שלשה על שלשה טפחים, שישב עליו הזב וטימאו, שנחלק לשנים — טהור מן המדרס, שאינו מטמא אדם וכלים כדין מדרס הזב, מפני שאינו ראוי יותר לשיבה, עיונים

מנין לטרפה שחיטתה מטהרתה וכו' לכאורה, יש כאן דיון חדש, המברר את ההנחה המוסכמת על ר' מאיר וחכמים, ששחיטת טריפה מטהרת אותה מטומאת נבילה. וכן נראה מן המקבילה בתורת כהנים. ואולם אין זו דרך המשנה בדרך כלל. ואכן הרמב"ם בפיה"מ מסביר כי זהו המשך דברי ר' מאיר, שהוא מקשה קושיה זו כדי לשמוע את תשובתם של חכמים, שטריפה היתה לה שעת הכושר. ומתוך כך הוא רוצה להוכיח לענין עובר שהוציא את ידו, שכיון שלא היתה ליד שעת הכושר להתיירם באכילה — הריהו כמו טריפה מן הבטן, שאין שחיטתה מטהרתה. מה בהמה טמאה אין שחיטתה מטהרתה דבר זה נלמד בברייתא בתורת כהנים מייחוד הכתוב "כל הנוגע בהם יטמא" (ויקרא יא, כו) (רש"י). וראה במהרש"א. הרי שנולדה טרפה מן הבטן מנין שבמקרה זה לא היתה לה שעת הכושר. והקשה ר' עקיבא איגר: והרי היתה לה שעת הכושר במעי אמה, שהרי השוחט את הבהמה — אפילו עובר מת שבה מותר בשחיטתה! ותירץ כי בן שמונה שנולד חי יוכיח, שלמרות שהיתה לו שעת הכושר במעי אמו — אין שחיטתו מטהרתו. וראה שם שיש לומר ששחיטת המשנה שלנו (בניגוד לשחיטת תנא בברייתא להלן ע"א) היא שדינים על הבהמה עצמה, ולא כשהיא אגב אמה, בין להגדרתה כבת מין שחיטה, ובין לענין השאלה האם היתה לה שעת הכושר.

תאמר בטרפה שיש במינה שחיטה שכיון שהיא בכלל מין הבהמות שיש בהם שחיטה — אינה יוצאת מכללן, ושחיטתה מטהרתה (רש"י). ויש שכתב כי כיון שאין סברה לטמאה — אין צורך למקרא ללמד ששחיטתה מטהרתה, שרק כדי להחמיר יש צורך בכתוב, ולא להקל (תפארת ישראל).

בן שמונה חי אין שחיטתו מטהרתו כלומר, ולד שלא נגמרו חדשי הריונו, ונחשב כירך אמו — אינו מותר אלא על ידי שחיטתה. ולכן, אם לא נשחטה אמו, אלא נולד קודם זמנו, או שהוציא אמו ממעי בהמה שלא נשחטה — הריהו אסור באכילה (שבת קל"א). ולפי התנא של המשנה שלנו גם אין שחיטתו מטהרתו מידי נבילה. אמנם יש תנאים הסבורים כי לענין זה הועילה שחיטתו (שם).

שלשה על שלשה שנחלק טהור מן המדרס הזב (וכן הזבה והגדה) מטמא את

מה מצינו — כדקתני לקמיה: ומנין לטרפה ששחיטתה מטהרתה. אף שחיטת בהמה תטהר את האבר — גרסין. לא אם טיהרה שחיטת טרפה אותה — שחיטתה מן הדין הוא, שהרי דבר שגופה. ומנין לטרפה ששחיטתה מטהרתה — דשמא אינה מטהרתה. ומן הדין אינה מטהרתה, שזהמה טמאה אסורה באכילה, וטרפה אסורה באכילה! ומה טמאה אין שחיטתה מטהרתה — מלמא, דהכי תניא צמורת כהנים: "לכל הצהמה אשר היא מפרקת פרסה וגו' כל הנוגע בהם יטמא" [ויקרא יא] — להציא צהמה טמאה שלא מטהרנה שחיטתה. והלא דין הוא, שהרן אסור באכילה, וצהמה טמאה אסורה באכילה, מה שרן אין שחיטתו מטהרתו, דכתיב צהו: "טמאים הם לכם" — אף צהמה טמאה לא מטהרנה שחיטתה. או כלך לדרך זו: צהמה טמאה אסורה באכילה, וטרפה אסורה, מה טרפה שחיטתה מטהרתה — אף צהמה טמאה כן! תלמוד לומר: "הנוגע בהם" — להציא צהמה טמאה שלא מטהרנה שחיטתה. שלא היתה לה שעת הכושר — לטהר מטומאתה על ידי שחיטה. תאמר בטרפה שהיתה לה שעת הכושר — וכיון דלמ עלה מורת שחיטה — מו לא פקעה מיניה, והוא ככלל שאר זאן וצקר. טול לך מה שהבאת — טול מכלן ראיה זו שהצלת. הרי שנולדה טרפה מן הבטן מנין — שחטתה. שיש במינה שחיטה — הלכך לא נפקא מכלל צקר ולאן. אצל בן שמונה חי שנולד מבהמה חיה — אין לנו צמא לטהר אפילו נשחט, לפי שאינו ככלל צקר ולאן.

אמאי — צקר העובר טמא? והלא לא נגע האבר בצפר, אלא על ידי חצורו. אותו מגע — חצור צית הסתרים הוא שאינו נראה! וטומאת בית הסתרים — קיימא לן במסכת נדה (מ"ב), דלא מטמא. לימא רבי מאיר לטעמיה — דאית ליה טומאת צית הסתרים מטמא. שלשה — טפחים, נגד שלאי למדרס, והיה מדרס הזב שהוא אצ הטומאה, כדכתיב: "וכל אשר יגע צמא" [ויקרא טו]. שנחלק — ואינו ראוי עוד למדרס, אצל ראוי הוא לשאר טומאות, דקיימא לן: שלש אצבעות על שלש חזי לעניים ולעשירים. טהור מן המדרס — מלמא אדם וכלים.

תוספות

טהור מן המדרס — מתחלה כשנטמא מדרס, צריך לומר דהיה שם פשוטי

משכבו, מושבו, ומרכבו, לעשותם אב הטומאה, שאדם או כלי הנוגע בהם נטמא. והוא הקרוי בלשון כללית "מדרס". אמרו חכמים כי שיעור הבגד הקטן ביותר המקבל טומאת מדרס הוא שלושה על שלושה טפחים, שבפחות מכך אינו ראוי לשיבה. וכן בגד שנטמא במדרס הזב, ונחלק — דינו כשבר כלי שפקעה הטומאה ממנו. ואולם, הואיל ולענין שאר הטומאות, כגון טומאת מת, שיעור הבגד הקטן ביותר הוא שלוש על שלוש אצבעות, שבשיעור כזה יש בו שימוש לעניים (ראה רש"י ושב"ת כ"ב), — הרי עדיין ראוי הוא לקבל טומאה.

אורה ההלכה בטרפה ששחיטתה מטהרתה טריפה שנשחטה שחיטה כשירה, אף על פי שהיא אסורה באכילה — הרי היא טהורה. כמשנה. (רמב"ם ספר טהרה הלכות שאר אבות הטומאה פ"ב ה"ו). בהמה טמאה בהמה טמאה וזיה טמאה — אין השחיטה מועילה לטהרה מטומאת נבילה. (רמב"ם שם פ"א ה"ג). בן שמונה חי מצא בבהמה בן שמונה חי — אין שחיטתו מטהרתו מידי נבילה, לפי שאין למינו שחיטה. עפ"י כ"ס"מ. ונראה כי המאירי הבין שאין הלכה כן, אלא הועילה לו שחיטה לטהרו, כדעת תנאים אחרים במסכת שבת (קל"א). וראה ערוך השולחן העתידי. (רמב"ם שם פ"ב ה"ו לפי הבנת ה"כ"מ). טומאת בית הסתרים הנוגע בטומאה הנמצאת במקום שאינו גלוי לעין — אינו טמא, טומאת בית הסתרים אינה מטמאה. כברייתא במסכת נדה מא, ב. (רמב"ם שם הלכות טומאת מת פ"א ה"ג).

שלושה על שלושה שנחלק בגד של שלושה טפחים שנטמא בטומאת מדרס ואחר כך נחלק — טהור מן המדרס. כ"י יוסי. אבל אם קרע ממנו חתיכה בגודל של שלוש אצבעות על שלוש אצבעות, והבגד עצמו יש בו לפחות שלושה על שלושה טפחים — אותו הקרע טהור מטומאת מדרס אבל טמא כנוגע במדרס, שבשעת פרישתו מן הבגד נטמא במוגעו. כדברי עולא. (רמב"ם שם הלכות כלים פכ"ג ה"ט).

אבל טמא מגע מדרס – טומאה הנוגע במדרס יש לו, והוא לאשון לטומאה, מפני שנגעו זה צוה צדון מחוברין שהיו מדרס. וכי באיזה מדרס נגע זה – מאחר שנחלק, שהרי מגע חזירו אינו מגע, לפי שהוא צית הסתרים! אלא אם יש לומר שיש כלום טומאה משמרת עליו – לאו משום מגע מדרס. אלא שאם נגע בו הזב – צרגלו ערוס כשדרס עליו, או לאחר שדרס עליו, והוא עליו שני טומאות: טומאת מדרס שהיא אצ הטומאה, וטומאת מגע, שהיא ראשונה ואינה אלא לטמא אולכין ומשקין, ונחלק – טהור מטומאת מדרס, ואינו אצ הטומאה עוד, אצל טמא מגע הזב כל זמן שלא טבל ונפחת משלש אצבעות. לא שנו – דנחלק רבי יוסי על רבי מאיר. אלא בשלשה על שלשה שנחלק – דליכא למימר: בשעת פרישתו זה מזה קבלו טומאת מגע זה מזה, שהרי בשעת פרישתו לא יש צוה כדי לטמא צד, ולא צוה כדי לטמא צד, שהרי אין צוה שיעור אצ הטומאה. אבל שלש אצבעות הבאין מבגד גדול – שהיה טמא מדרס, וחתכו ממנו שלש אצבעות – טהור החתיכה הקטנה מן המדרס, שאין צוה כשיעור, וטמאה מגע מדרס. אפילו לרבי יוסי דלמחר אין מגע החזיר מגע, דהא צית הסתרים היא – הכא מודה, משום דבשעת פרישתו מאצו אי אפשר לנמסם שלא יגע מעט מעט, ובשעת פרישה אינו צית הסתרים, ומקבל טומאה מאצו שיש צוה שיעור אצ הטומאה. והכא גבי מתניתין נמי, אפילו רבי יוסי מודה דמגעו מגע, משום שעת פרישה כשחומך האצב מן העונב.

תוספות

כלי עץ מפסיק בין רגלו לבגד. דאי אין שם פשוטי כלי עץ – לא הוה פליג רבי יוסי, דהא בא לו מדרס ומגע זב ביחד אם היה יחף, או מדרס ומגע מדרס אם היה נעול, וכשבא בבת אחת – מודה רבי יוסי, כדמשמע ב"הקומץ רבה" (מנחות כד, ב).

אבל אם נשאר בכל אחד משני החלקים שיעור שלוש על שלוש אצבעות, שראוי לקבל טומאה אחרת, כגון טומאת מת – טמא טומאת מגע (נוגע ב) מדרס, שהרי נגע בחלק השני בעודם מחוברים, אלו דברי ר' מאיר, שהוא סבור שמגע בית הסתרים מטמא. ותניא [ושנויה ברייתא], אמר ר' יוסי: וכי באיזה מדרס נגע זה לאחר שנחלק? ומה שנגעו זה בזה בשעה שהיו מחוברים – אינו מגע, מפני שהוא מגע בית הסתרים! אלא אם יש מקום לומר שנשתייר בו מטומאת הזב, הרי זה במקרה שאם גם נגע בו זב בגופו, ולא רק דרס עליו בנעליו – שהיא טמא משום מגע זב, שצד זה של טומאה לא פקע ממנו כל עוד יש בו שלוש על שלוש אצבעות. ואם כן, האם נאמר שחכמים הסבורים במשנתנו שהיד שהוציא העובר אינה מטמאה את בשרו, סבורים כר' יוסי, שמגע בית הסתרים אינו מטמא? ודוחים: לאו איתמר עלה [וכי לא נאמר עליה] על הלכה זו, אמר עולא: לא שנו שנחלק ר' יוסי אלא בבגד שיש בו שלשה על שלשה שנחלק, ואין באף אחד מחלקיו שיעור טומאת מדרס שיטמא את חבירו, אבל חתיכה של שלש אצבעות הבאות מבגד גדול – בשעת פרישתו מאביהן, מן הבגד, קודם שנחתכו ממנו לגמרי, הריהן מקבלות טומאה מאביהן. ואם כן הא נמי [זה גם כן] במשנתנו, יש לומר כי כאשר חותכים את ידו של העובר משאר אבריו – בשעת פרישתו מהאבר (מן היד) מקבל בשר העובר טומאה מן האבר, גם לדעת מי שסבור שמגע בית הסתרים אינו מטמא. רבינא אמר: יש לחלק בין דין משנתנו לבין דין שנחלק, באופן אחר: בגד – לאו לחתיכה קאי [אינו עומד לחיתוך], ולכן מקום החיבור שבין חלקיו נחשב בית הסתרים. אבל עובר זה – לחתיכה קאי [עומד], לחתוך את היד שהוציא, שהעובר עצמו מותר באכילה והיד אסורה, וכל העומד לחתוך –

אבל טמא מגע מדרס, דברי רבי מאיר. ותניא, דאמר רבי יוסי: וכי באיזה מדרס נגע זה? אלא: שאם נגע בו זב – שיהא טמא מגע זב! – לאו איתמר עלה, אמר עולא: לא שנו אלא שלשה על שלשה הפאות מבגד גדול – בשעת פרישתו מאביהן מקבלות טומאה מאביהן; הא נמי – בשעת פרישתו מאבר מקבל טומאה מאבר. רבינא אמר: בגד – לאו לחתיכה קאי, ועובר – לחתיכה קאי, וכל העומד לחתוך –

שם נגע בו הזב כו' – שנגע בו מקמי מדרס איירי, או שיחף דרס, דהוה ליה מדרס ומגע הזב בבת אחת. דאי לבסוף – לא אתי מגע דקיל, וחייל אמדרס החמור, כדמשמע ב"הקומץ רבה" (מנחות כד, ב) דקתני בברייתא: מודה רבי יוסי בשני סדינים המקופלים ומונחים זה על זה וישב עליהן הזב, שהעליון טמא מדרס והתחתון טמא מדרס ומגע מדרס. פירוש: שיש אויר בין הסדינים, שמונחין על גבי קונדיסין זה למעלה מזה, וישב זב על העליון עד שהכביד העליון שנגע בתחתון. וכגון שפשוטי כלי עץ מפסיק בינו ולסדינים, דבעליון קדם המדרס למגע, ובתחתון באים בבת אחת, שהכביד על העליון עד שהגיע לתחתון – נטמא מדרס מחמת הזב, ומגע מדרס מן הסדין העליון, ושניהם באים בבת אחת. ומעיקרא דקא הוה בעי למיפשט בעיא דעשרון שחלקו, ונטמא אחד מהם והניחה בביתא, וחזר טבול יום ונגע בטמא, מי אמרינן: שבע ליה טומאה, או לא, ויטמא גם חלק השני על ידי צירוף כלי? ופשיטא ממתניתין דסדין טמא מדרס שעשאו וילון – טהור מן המדרס, אבל טמא מגע מדרס. אמר רבי יוסי: וכי באיזה מדרס נגע זה? אלא שאם נגע בו הזב טמא. מאי לאו אפילו לבסוף? אכתי לא ידע ברייתא דשני סדינים, דמוכח בהדיא דלא חייל לבסוף מגע מדרס דקיל, אמדרס דחמור. ואם תאמר: דבשלהי "העור והרוטב" (חולין קכח, ב) תניא: החותך כזית בשר מאבר מן החי, חישב עליו ואחר כך חתכו – טמא. ופריך: טומאת בית הסתרים היא! ומשני: רבי מאיר היא. והשתא, היכי חייל אחר המחשבה טומאת אולכין דקיל, אטומאת אבר מן החי דחמיר? ויש לומר: דטומאת אולכין חמיר, שראוי להצטרף עם פחות מכביצה אולכין. אבל קודם שיחשב עליהם לא היה ראוי להצטרף. והרב רבי שמשון אומר: ד"שבע ליה טומאה" לא שייך בדבר שהטומאה באה מגופו, וחייל שפיר אפילו קל על חמור. וכפירושו משמע ב"הקומץ רבה" (מנחות כד, ב) דבעי למיפשט מההוא דשני סדינים, דלא אמר שבע ליה טומאה, שהרי תחתון טמא מדרס ומגע מדרס, פירוש: אף על גב דעליון אינו טמא אלא מדרס – היינו משום דלא חייל מגע דקיל, אמדרס דחמור, בזה אחר זה. אבל מתחתון בעי למיפשט, כיון דבבת אחת ודאי חל אפילו קל על החמור. ואם כן בשניהם שוים, כי ההיא דעשרון שחלקו – חלים אפילו בזה אחר זה. ומשני: דבבת אחת ודאי חייל אפילו קל על חמור, אבל בזה אחר זה, אפילו שניהם שוין – לא חייל האחרון. והשתא, לפי סברת הפושט, אמאי לא פשיט מרבי מאיר דאמר גבי סדין שעשאו וילון דטמא מגע מדרס, אלמא דחל קל עם החמור בבת אחת? אלא ודאי, כשהטומאה באה מגופו לא אמרינן שבע ליה טומאה, וחל אפילו קל על חמור אפילו בזה אחר זה? ויש לדחות: דלא בעי למפשט מרבי מאיר, דהא רבי יוסי פליג עליה מהאי טעמא, ולהכי לא פשיט אלא מרבי יוסי.

אבל שלש על שלש הבאות מבגד גדול בשעת פרישתו מאביהן מקבלות טומאה מאביהן – דקודם שנחלק לגמרי נוגעות חתיכות זו לזו. והוא הדין דבשלשה על שלשה משכחת לה דמודה רבי יוסי, כגון שלא הפסיק פשוטי כלי עץ בין רגלו לבגד, דאתי מדרס ומגע בבת אחת. ואפילו אם הפסיק נמי, אם היה נכפל בשעה שדרס עליו, ששני ראשיהן נוגעים זה בזה בגלוי, דאין זה בית הסתרים, ובבת אחת קאתו. אלא ניחא ליה לאשכוחי טומאת מגע אפילו בבגד שיהיה עומד כל שעה מתות, והיה שם פשוטי כלי עץ המפסיק, דומיא דרישא.

בשעת פרישתו מקבלין טומאה מאביהן – ואם תאמר: ולקמן ב"העור והרוטב" (קכח, ב) גבי החותך בשר מן החי טמא, ומוקי לה כרבי מאיר דאמר: טומאה דבית הסתרים מטמא – לוקמה אפילו כרבי יוסי, דבשעת פרישתו מקבל טומאה מהאבר! דוחק לומר דמיירי כגון דבמשחו ראשון שנחתך לא היה באבר כדי לעלות ארוכה. ויש לומר: דבעי לאוקמי אף בנייתו בכל כחו, דלא מקבל טומאה מאביהן בשעת פרישה מאביהן. וכי האי גוונא משני בפרק "אמרו לוי" (כריתות טו, ב). ומיהו, בפרק "כיצד צולין" (פסחים פה, א) גבי אבר שיצא מקצתו, דחותך עד שמגיע לעצם וקולף עד שמגיע לפרק וחותך. ודייק מינה דלא גזור טומאה על היוצא, דאם כן היה מטמא מה שבפנים. ומשני

עיונים
אלא שאם נגע בו זב יהא טמא מגע זב – רש"י פירש: כגון שדרס עליו ברגל יחפה, שטומאת המגע והמדרס באו עליו כאחד. או שלאחר שדרס עליו הזב ללא מגע ישר, כגון שהיה ביניהם כלי שאינו מקבל טומאה – נגע בו. ובתוס' העירו ביחס למקרה השני, כי במסכת מנחות (כד, א) יש דיון האם במקרה שכבר נטמא במדרס אין אומרים שהבגד "שבע טומאה" חמורה, ואינו מקבל טומאת מגע שהיא קלה יותר. ולכן פירשו

באופן הראשון שדרס ונגע כאחד, או שקודם נגע ואחר כך דרס. בשעת פרישתו מאביהן מקבלות טומאה מאביהן – כלומר, בשעה שהחלקים נחתכים זה מזה יש ביניהם מגע כלשהוא. והעירו בתוס' כי יש מקורות הנראים כסותרים בענין זה. והסבירו כי כאשר מתוים את החלקים זה מזה אינם מטמאים, או כאשר החיתוך נעשה בתנופה אחת, כגון על ידי סכין רחבה.

מסורת הש"ס
ד. שם.
גרסות
דברי רבי מאיר במשנה מכשירין (פכ"ז מ"י) מלים אלו חסרות. ויש ראשונים שגרסו כאן: וחכמים מטהרים ראה רמב"ן.
ותניא אמר רבי יוסי בכתי"מ: ותנן אמר רבי יוסי ורע"א הציע למחוק את המלים: דברי רבי מאיר ותניא.
בשעת פרישתו מאבר בכתי"מ ועוד: בשעת פרישתו מעובר ויש: שעת פרישתו מעובר.
וכל העומד לחתוך יש בכתי"מ: וכל העומד לחיתוך.

